

SMJERNICE O POSTUPANJU
CENTARA ZA SOCIJALNI RAD SA
ŽRTVAMA TRGOVANJA LJUDIMA

*Ministarstvo sigurnosti BiH
Catholic Relief Services*

Sarajevo, 2010.

Sadržaj

1.	Uvod	5
2.	Standardi rada centara za socijalni rad (CSR)	7
2.1.	Pravni okvir	7
2.1.1.	Međunarodni standardi	7
2.1.2.	Pravni standardi Bosne i Hercegovine	7
2.2.	Principi i standardi djelovanja CSR	12
2.2.1.	Opći principi djelovanja	12
2.2.2.	Smjernice za profesionalce u CSR	13
2.2.3.	Zakonska regulativa relevantna za rad CSR	14
2.2.4.	Podrška koju osiguravaju CSR	14
2.2.5.	Zaštita koja se osigurava u okviru porodičnih zakona	15
2.2.6.	Uloga timova za zaštitu žrtava trgovine ljudima	15
2.2.7.	Iniciranje osnivanja timova i uloga voditelja tima	16
2.2.8.	Način rada internog tima	16
3.	Faze direktne asistencije CSR	18
3.1.	Otkrivanje	18
3.2.	Rano otkrivanje slučaja – prevencija eksploatacije	18
3.3.	Otkrivanje/identifikacija potencijalne žrtve trgovine	18
3.4.	Razgovor sa žrtvom/intervju	19
3.5.	Procjena slučaja	20
3.6.	Prijavljivanje	21
3.7.	Prijem prijave	22
3.8.	Intervencije	22
	Intervencija I: Kontaktiranje nadležnih institucija	23
	Intervencija II: Planiranje i organiziranje oblika zaštite i zbrinjavanja	24
	Intervencija III: Transport	25
	Intervencija IV: Smještaj	25
	Intervencija V: Saradnja sa nadležnim institucijama tokom zbrinjavanja	27
	Intervencija VI: Rehabilitacija	30
	Intervencija VII: Repatrijacija	31
	Intervencija VIII: Resocijalizacija	33
4.	Odgovornost za primjenu smjernica	34

1. Uvod

Prostor Balkana predstavlja polazno područje žrtava trgovine ljudima. Uprkos dugogodišnjim naporima u suzbijanju trgovine ljudima, ono se i dalje širi na području skoro cijele Evrope. Važeće zakonodavstvo i mehanizmi razvijeni u cilju suzbijanja trgovine ljudima pokazali su se nedovoljnim bilo u sprečavanju ili suzbijanju problema, bilo u zaštiti ljudskih prava žrtava trgovine, jer se u posljednje vrijeme stalno mijenjaju oblici i način iskorištavanja osoba u okviru ovog oblika organiziranog kriminala. Postojeći ekonomski problemi i siromaštvo u zemljama izvorišta pogoduje vrbovanju osoba, naročito mladih osoba, a najviše djece ženskog spola, koja su najčešće žrtve u većini otkrivenih slučajeva.

Otežavajuća okolnost je to što u mnogim zemljama policija i pojedini službenici vlade ignorišu, olakšavaju ili čak profitiraju od ovog vida kriminala. Velika prepreka je to što nacionalne vlade često ne tretiraju trgovinu ljudima kao ozbiljno kršenje ljudskih prava. U većini zemalja destinacije, trgovini ljudima se prvenstveno pristupa kao problemu ilegalne imigracije ili prostitucije.

Strategije protiv trgovine ljudima često imaju negativne posljedice po trgovane osobe, a ne po kriminalne mreže koje njima trguju. Žrtve su te koje bivaju uhapšene i deportovane dok trgovci i dalje nekažnjeno rade. Malo žrtava – u zemljama destinacije ili nakon povratka u svoju zemlju – dobija bilo kakvu dugoročniju pomoć.

Trgovina ženama se najčešće tretira (od strane zakonodavstva) kao problem ilegalne migracije i krijumčarenja ili (od strane javnog mnijenja) prostitucije. Međutim, postoje suštinske razlike.

Migracija podrazumijeva PRISTANAK osobe da ode iz zemlje. Migracija je dobrovoljna. Međutim, migracija ne podrazumijeva prevaru, prisilu, eksploataciju i nasilje.

Krijumčarenje podrazumijeva ilegalan ulazak u zemlju, što jeste zločin protiv države, ali ne i zločin protiv osobe, jer postoji PRISTANAK osobe da na taj način migrira. Bitno je naglasiti razliku između prostitucije i trgovine ženama.

Prostitucija može biti dobrovoljna ako je u pitanju individualni izbor isključivo punoljetne osobe, pod uslovom da to nije organizirana aktivnost u kojoj sudjeluje više osoba (npr. podvođač i osoba koja se prostituše ili više njih).

Trgovina ljudima odnosi se na prinudnu prostituciju (koja podrazumijeva ograničeno kretanje; oduzimanje dokumenata; nametanje broja klijenata; fizičko i psihičko zlostavljanje) i kupovinu/prodaju osobe, bez njenog znanja i pristanka. Čak i onda kada djevojka zna da će se baviti prostitucijom, a nije upoznata sa uslovima rada i

života, i nema nikakvu kontrolu nad onim što joj se dešava, govorimo o trgovini ljudima.

Suočeni s problemom trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, naročito u postratnom periodu, još od 2002. godine započete su organizirane aktivnosti na suzbijanju ovog problema. U proteklom periodu dugoročno su planirane i provedene različite aktivnosti i to u okviru prethodna dva akciona plana, prvog za period 2002-2005. i drugog za period 2006-2008. godine. Danas se aktivnosti realizuju u skladu s Državnim akcionim planom za suzbijanje trgovine ljudima i ilegalne migracije 2009-2011. u kojem su, pored mjera koje se odnose na prevenciju, krivično gonjenje i jačanje institucionalnih mehanizama, planirane i mjere koje se odnose na zaštitu žrtava trgovine ljudima. Na osnovu ovih planskih aktivnosti predviđene su i mjere koje se odnose na jačanje lokalnih kapaciteta Centara za socijalni rad. Cilj ovih mjera je osigurati jedinstvene standarde djelovanja profesionalaca i djelotvornije zaštite žrtava trgovine ljudima. Kao provedbeni instrument za realizaciju ovog cilja poslužiće „Smjernice o postupanju centara za socijalni rad sa žrtvama trgovine ljudima“ kojim se utvrđuju osnovni standardi rada za profesionalce, definišu načini postupanja u određenim situacijama, jača interresorna saradnja i multidisciplinarni pristup u rješavanju slučajeva trgovine ljudima.

Sve ove aktivnosti omogućene su i finansijski potpomognute od strane Agencije za međunarodni razvoj Sjedinjenih Američkih Država (USAID), a američka organizacija Catholic Relief Services (CRS) je, u saradnji s Ministarstvom sigurnosti BiH – Odsjekom za trgovinu ljudima – i Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH, tokom 2009. godine realiziralo aktivnosti na pripremi i usaglašavanju ovog teksta.

2. Standardi rada centra za socijalni rad (CSR)

2.1. Pravni okvir

2.1.1. Međunarodni standardi

Ove Smjernice uključuju standarde zaštite ljudskih prava koji su utvrđeni u okviru:

- Protokola za sprečavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminala ("Službeni glasnik BiH" br. 3/02 - Međunarodni ugovori),
- Evropske konvencije o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja ("Službeni glasnik BiH", broj 4/05 - Međunarodni ugovori), primjenjuje se od 14. 04. 2005. godine,
- člana 19. Konvencije o pravima djeteta ("Službeni list RBiH", broj 25/93 - Međunarodni ugovori),
- čl. 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35. i 36. Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i pornografiji, koji se primjenjuje na osnovu Odluke o ratifikaciji ("Službeni glasnik BiH", broj 5/02 - Međunarodni ugovori),
- Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena ("Službeni list RBiH", broj 25/93),
- Evropske konvencije za prevenciju torture, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, koja je stupila na snagu 01.11.2002. godine i
- Konvencije o zabrani i trenutnoj akciji na eliminaciji najtežih oblika rada djece, br. C182 ("Službeni glasnik BiH", broj 3/01- Međunarodni ugovori).

Bosna i Hercegovina je potpisnica niza drugih međunarodnih konvencija i protokola; međutim, važno je naglasiti da gore naznačene sadrže osnovne međunarodne standarde vezane za suzbijanje trgovine ljudima. U skladu s naznačenim međunarodnim standardima, Bosna i Hercegovina je preuzela obavezu da usaglasi kako državne, tako i entitetske zakone kojim se reguliše ostvarivanje osnovnih prava žrtava trgovine ljudima.

2.1.2. Pravni standardi Bosne i Hercegovine

A) Opći pravni okvir

Pored navedenog međunarodnog regulatornog okvira Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: BiH), potrebno je uzeti u obzir da je Ustav¹, kao najviši pravni akt, osigurao zaštitu međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda kroz integralni tekst Ustava i Aneks Ustava kroz koji je u ovaj pravni akt inkorporirao niz međunarodnih

¹ Ustav Bosne i Hercegovine, član II Ljudska prava i osnovne slobode

konvencija među kojima je i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ECHR) i njeni protokoli. U skladu s članom II.2. Ustava BiH, Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni prateći protokoli se direktno primjenjuju u BiH. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima u BiH². Ustavi Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: FBiH) i Republike Srpske (u daljnjem tekstu: RS), također, u sebi sadrže međunarodne instrumente za zaštitu ljudskih prava i sloboda, čime su im dali najveću pravnu snagu.

B) Krivični zakoni

Također, kod primjene ovih Smjernica treba uzeti u obzir definicije krivičnih djela koje su utvrđene u okviru krivičnog zakonodavstva u BiH. Ovim zakonima je 2003. godine trgovina ljudima prvi put inkriminisana u krivičnom zakonodavstvu na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Definicije koje treba uzeti u obzir u svrhu razumijevanja problema trgovine ljudima sadržane su u Poglavlju XVII „Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom“ i to u okviru sljedećih krivičnih djela:

- 1) Zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu (član 185);
- 2) Trgovina ljudima (član 186);
- 3) Međunarodno vrbovanje radi prostitucije (član 187);
- 4) Nezakonito uskraćivanje identifikacijskih dokumenata (član 188);
- 5) Krijumčarenje osoba (član 189).

U entitetskim krivičnim zakonima³ i Krivičnom zakonu Brčko Distrikta BiH (u daljnjem tekstu: BD BiH) treba uzeti u obzir tri krivična djela koja su u vezi s trgovinom ljudima:

- 1) Trgovina ljudima radi vršenja prostitucije/Navođenje na prostituciju;
- 2) Iskorištavanje djece i maloljetnih osoba za pornografiju;
- 3) Proizvodnja i prikazivanje dječje pornografije/Upoznavanje djeteta s pornografijom.

C) Zaštita svjedoka i žrtava trgovine ljudima

Kroz krivično pravnu zakonsku regulativu se obezbjeđuje generalna prevencija trgovine ljudima i kažnjavanje počinitelja, međutim pored toga u borbi protiv fenomena trgovine ljudima neophodno je pružiti i adekvatnu pomoć i zaštitu žrtvama trgovine ljudima tako da je potrebno uzeti u obzir i Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka Bosne i Hercegovine⁴.

U svrhu primjene ovih Smjernica potrebno je uzeti u obzir da su pomenutim zakonom predviđene mjere kojim se osigurava zaštita svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka u krivičnim postupcima koje vodi Sud BiH ili Glavni tužitelj BiH za krivična djela koja su u nadležnosti Suda BiH. Ukoliko se u postupku utvrdi da se radi o svjedoku pod prijetnjom (kada je lična sigurnost ili sigurnost njegove porodice dovedena u opasnost zbog njegovog učešća u postupku, kao rezultat prijetnji, zastrašivanja ili sličnih rad-

² Ustav Bosne i Hercegovine, član II Ljudska prava i osnovne slobode, stav 2.

³ Krivični zakon FBiH, „Službene novine FBiH“, br. 36/03 i Krivični zakon RS, „Službeni glasnik RS“, br. 22/03

⁴ Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka FBiH, „Službene novine FBiH“ br. 36/03, član 7 i Zakon o zaštiti svjedoka u krivično postupku RS, „Službeni glasnik RS“, br. 48/03, član 6

nji koje su vezane za njegovo svjedočenje) ili ugroženi svjedok (kad je svjedok ozbiljno fizički ili psihički traumatiziran okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim, odnosno ako je u pitanju dijete i maloljetnik). Prema odredbama člana 6. ovog Zakona, nadležni organi (Tužilaštvo BiH ili Sud BiH) će obavijestiti nadležni organ socijalnog staranja o pomoći pri uključivanju ove kategorije svjedoka u postupak kao i pružanje psihološke podrške svjedoku, uključujući prisustvo odgovarajućih stručnih osoba prilikom ispitivanja ili saslušanja. Isto rješenje je predviđeno i u entitetskim zakonima koji uređuju istu tematiku.

D) Zaštita žrtava u ostalima zakonima

Zaštita stranih žrtava trgovine ljudima u BiH prevashodno je regulisana Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu BiH⁵ koji propisuje pravo na privremeni boravak iz humanitarnih razloga i reguliše posebnu zaštitu i pomoć koju je neophodno pružiti ovoj kategoriji.

D.1. Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima

Detaljna pravila o postupanju sa žrtvama trgovine ljudima koje nisu državljani BiH regulisana su Pravilnikom o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima. Prava i obaveze Centara za socijalni rad (u daljnjem tekstu: CSR) su ustanovljena u V poglavlju Pravilnika koji reguliše zaštitu djece žrtava trgovine ljudima.

Prema odredbama ovog Pravilnika, ukoliko žrtva nije identifikovana, a CSR joj nije asistirao u mjestu njenog prebivališta ili boravišta, Ministarstvo sigurnosti (MS) obavještava organ uprave nadležan za poslove socijalne zaštite u mjestu gdje se sklonište nalazi o potrebi postavljanja privremenog staratelja koji je u obavezi da zastupa interese djeteta u postupku do nalaženja trajnog rješenja. Staratelj će se u toku boravka djeteta strane žrtve trgovine ljudima brinuti o najboljem interesu djeteta, učestvovati aktivno u asistenciji, vršiti procjenu sigurnosti i učestvovati u prikupljanju svih neophodnih dokumenta za organizaciju repatrijacije.

D.2. Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH

Pravila i postupak direktne asistencije BiH državljanima žrtvama trgovine ljudima utvrđeni su Pravilima o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine⁶. Dok je za ustanovljavanje nadležnosti CSR u asistenciji punoljetnoj BiH žrtvi neophodan informisani pristanak⁷, nadležnost i obaveza CSR da asistira djetetu za koje postoji sumnja da je žrtva trgovine ljudima, a državljanin je BiH, automatski se uspostavlja.

Pravilima su ustanovljene sljedeće obaveze CSR:

- ▶ Prijavljivanje (član 6): Ukoliko u toku svog rada na bilo koji način stručni radnici CSR sumnjaju ili saznaju da je neka osoba predmet trgovine ljudima, obavezni su bez odlaganja o tome obavijestiti nadležne agencije.⁸

⁵ Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu („Službeni glasnik BiH“, br.36/08), čl. 54, 56 i 58

⁶ Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 66/07) čl. 6, 7, 10 i 15

⁷ Žrtva dobila sve relevantne informacije o svom položaju i dostupnim oblicima asistencije i dobrovoljno pristala da joj se asistira.

⁸ SIPA, Tužilaštvo BiH, nadležna entitetska tužilaštva i policija

- ▶ Identifikacija i intervju (član 7): Obavezno prisustvovanje privremenog staratelja prilikom uzimanja izjave od djeteta žrtve trgovine ljudima i mogućnost da zatraži besplatnu pravnu pomoć za štíćenika.
- ▶ Fizička zaštita (član 10): Služba za socijalnu zaštitu, u saradnji s lokalnom policijom, dužna je da nastavi da provodi mjere pojačanog nadzora u pogledu stanja fizičke sigurnosti žrtve i svjedoka žrtve utvrđujući razuman rok pojačanog nadzora i sistem dostavljanja informacija u cilju obezbjeđenja prevencije od sekundarne viktimizacije.
- ▶ Socijalna zaštita (član 12)⁹: CSR su obavezni da žrtvi trgovine ljudima pruže zaštitno zbrinjavanje i stanovanje, novčanu pomoć, savjetodavno-terapijski rad i stručnu pomoć u smislu uključivanja u program resocijalizacije.
- ▶ Zaštita djece (član 15)¹⁰: Organ starateljstva obavezan je po službenoj dužnosti poduzimati potrebne mjere radi zaštite prava i utvrđivanja najboljeg interesa djeteta na osnovu neposrednog saznanja ili obavijesti o povredi djetetovog prava, naročito kada je u pitanju trgovina ljudima. Dijete žrtva i svjedok žrtva će se tretirati kao dijete bez roditeljskog staranja ili vaspitno zanemareno ili zapušteno dijete bez obzira na njegov porodični status.

D.3. Zakoni koji se odnose na građanska stanja

Kako bi se u cjelini rješavali problemi trgovanih osoba, socijalni radnik treba poznavati i osnovne nadležnosti drugih institucija koje su nadležne za rješavanje pitanja kao što su:

- upis u matične knjige rođenih,
- pitanja državljanstva,
- lično ime i izdavanje ličnih i identifikacijskih dokumenata,
- zaštite ličnih podataka.

E) Primjena definicija

Uzimajući u obzir definicije utvrđene u okviru prethodno naznačenih međunarodnih izvora i definicije utvrđene u okviru krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini, u svrhu ovih Smjernica mogu se koristiti sljedeće definicije:

Trgovina ljudima označava vrbovanje, transport, prebacivanje, davanje utočišta ili

⁹ Član 12. (Socijalna zaštita)

- (1) Žrtvama i svjedocima žrtvama obezbjeđuje se od strane nadležnih institucija za socijalnu zaštitu zaštitno zbrinjavanje i stanovanje, novčana pomoć, savjetodavno-terapijski rad i stručnu pomoć u smislu uključivanja u program resocijalizacije u skladu s važećim zakonima koji regulišu socijalnu zaštitu u BiH
- (2) Žrtvi i svjedoku žrtvi obezbjeđuje se zaštitno zbrinjavanje i stanovanje, koje se može ostvariti u okviru: skloništa, odnosno u objektu koji se koristi za smještaj žrtava trgovine i nasilja (sigurna kuća), druge porodice ili hraniteljske porodice i ustanove socijalne i dječije zaštite u skladu sa važećim zakonima koji regulišu socijalnu zaštitu u BiH.
- (3) Ako se žrtva i svjedok žrtva nalaze u stanju socijalne potrebe biće im obezbjeđena odgovarajuća novčana davanja i to u vidu jednokratne novčane pomoći u skladu sa važećim zakonima o socijalnoj zaštiti entiteta i Brčko Distrikta BiH, kao i druga pomoć u skladu sa mogućnostima nadležnih institucija u BiH i ovlaštenih organizacija.
- (4) Žrtva i svjedok žrtva će biti uključeni u program resocijalizacije koji se individualno planira i priprema u skladu sa potrebama žrtve i svjedoka žrtve, a isti uključuje program dodatnog obrazovanja, prekvalifikacije, pomoć u zapošljavanju i druge socijalne mjere u skladu sa mogućnostima nadležnih institucija u BiH i ovlaštenih organizacija.

¹⁰ Član 15. (Zaštita djece)

- (1) Organ starateljstva obavezan je po službenoj dužnosti poduzimati potrebne mjere radi zaštite prava i utvrđivanja najboljeg interesa djeteta na osnovu neposrednog saznanja ili obavijesti o povredi djetetovog prava, naročito kada je u pitanju trgovina ljudima.
- (2) U skladu s važećim porodičnim zakonima u BiH, dijete se izuzima iz porodice bez odlaganja i postavlja se privremeni staratelj u slučaju kada postoje dokazi da je roditelj ili staratelj navodio dijete na bilo koji oblik neprihvatljivog ponašanja, da obavlja radnje neprihvatljive njegovom uzrastu ili ga seksualno iskorištavao, odnosno kada postoji dovoljno dokaza da je staratelj ili roditelj sudjelovao u trgovini djetetom.
- (3) U skladu s važećim propisima, postupak oduzimanja roditeljskog prava pokreće se na prijedlog organa starateljstva ili drugog roditelja, ukoliko postoji dovoljno dokaza da je roditelj ili staratelj sudjelovao u trgovini djetetom.
- (4) Dijete žrtva i svjedok žrtva će se tretirati kao dijete bez roditeljskog staranja ili vaspitno zanemareno ili zapušteno dijete bez obzira na njegov porodični status.

prihvat osoba upotrebom sile ili drugih sredstava prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlasti ili položaja ili zloupotrebe tuđe nemoći ili davanjem ili primanjem isplata ili povlastica kako bi se pribavila saglasnost osobe koja kontroliše drugu osobu u svrhu eksploatacije. Pojam eksploatacije posebno obuhvata iskorištavanje drugih putem prostitucije ili drugog oblika seksualne eksploatacije, prinudnog rada ili pružanja usluga, ropstva ili postupaka sličnim ropstvu, služenja pod prinudom ili uklanjanja organa. Izraz trgovina ljudima isto tako obuhvata sljedeće pojmove krivičnih djela koja su predviđena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine: zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu, krijumčarenje osoba, međunarodno vrbovanje radi prostitucije i nezakonito uskraćivanje identifikacijskih dokumenata. Također obuhvata krivična djela trgovine ljudima koja su predviđena krivičnim zakonima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine radi vršenja prostitucije, iskorištavanje djece u svrhu pornografije, proizvodnja i prikazivanje dječije pornografije, navođenje na prostituciju i upoznavanje djeteta sa pornografijom.

Svjedok žrtva je onaj svjedok čija je lična sigurnost ili sigurnost njegove porodice dovedena u opasnost zbog prijetnji, zastrašivanja ili sličnih radnji koje su vezane za njegovu učešće u postupku i svjedočenje. (Svjedok može biti istovremeno i žrtva trgovine i svjedok žrtva trgovine ljudima). Žrtva je svako fizičko lice koje je postalo predmet trgovine ljudima u smislu definicije iz tačke 1. ovog člana. Maloljetna žrtva / dijete je osoba koja nije navršila 18 godina života.

Državni, entitetski, kantonalni i općinski organi i institucije označavaju institucije u Bosni i Hercegovini koje imaju zakonom propisane nadležnosti da koordiniraju ili provode aktivnosti na prevenciji i suzbijanju trgovine ljudima, odnosno nadležne su za pružanje pomoći i zaštite. Ti organi i institucije su: Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne imigracije u BiH, Ministarstvo sigurnosti BiH (Državna agencija za istrage i zaštitu, Interpol BiH, Granična policija BiH), Tužilaštvo i Sud Bosne i Hercegovine, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH (Agencija za ravnopravnost spolova BiH), Ministarstvo civilnih poslova BiH, Ministarstvo pravde BiH, Ministarstvo vanjskih poslova BiH, te entitetske, kantonalne i općinske institucije i organizacije, kao i nadležna odjeljenja Brčko Distrikta BiH za unutrašnje poslove, socijalnu, porodičnu i zdravstvenu zaštitu, nauku i obrazovanje, raseljena lica i izbjeglice, gender centri, sudovi i tužilaštva (u daljem tekstu: nadležne institucije u BiH).

Ovlaštene organizacije označavaju registrovana udruženja ili fondacije (nevladine organizacije) sa kapacitetom za zaštitu i pružanje pomoći žrtvama i svjedocima žrtvama koje su sklopile protokol sa nadležnim institucijama u BiH. Diskriminacija je svako pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva) u odnosu na osobe ili grupe, kao i na članove njihove porodice, ili osobe u vezi s njima, na otvoren ili prikriiven način, a koja se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnom ili etničkom porijeklu i pripadnosti, jeziku, vjerskom ili političkom ubjedenju, spolu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, zdravstvenom stanju, bračnom stanju i drugim ličnim svojstvima.

U smislu ovih Smjernica, postoje dva voditelja slučaja:

Voditelj slučaja u centru za socijalni rad (u daljem tekstu CSR voditelj) – osoba zaposlena u centru za socijalni rad, stručni radnik, profesionalac, primarno socijalni radnik ili psiholog koji posjeduje adekvatna znanja za uspješno provođenje direktne asistencije žrtvama trgovine ljudima.

Voditelj slučaja u nevladinoj organizaciji (u daljem tekstu NVO voditelj) – osoba, stručni radnik, profesionalac, zaposlen u skloništu nevladine organizacije koja pruža smještaj žrtvi trgovine ljudima koja posjeduje adekvatna znanja za uspješno provođenje direktne asistencije žrtvama trgovine ljudima.

Resocijalizacija – termin resocijalizacija se koristi u najširoj upotrebi i u svom najopćijem smislu predstavlja povratak žrtve u društvenu zajednicu i njenu osposobljenost da živi društveno usklađenim životom, da normalno i uspješno obavlja društvene djelatnosti. Ovdje se pretpostavlja ili da proces socijalizacije pojedinca nije uspješno okončan tokom razvoja i sazrijevanja ličnosti ili da je kod osoba koje su bile uspješno socijalizovane došlo do ispoljavanja neadaptiranog ponašanja usljed različitih nepovoljnih faktora. Zbog toga postoji potreba za njihovom naknadnom resocijalizacijom.

Reintegracija se može shvatiti kao naknadno obnavljanje ili dopunjavanje nečega što je pojedincu ili nekoj društvenoj grupi bilo bitno ili im je nedostajalo, a što je imalo presudan uticaj na nastanak neželjene pojave, u ovom slučaju trgovanja žrtvom. Ova-ko shvaćena, reintegracija predstavlja sveobuhvatan proces koji je usmjeren na otklanjanje uzroka trgovanja. Izazivanje promjena u ličnosti pojedinca, njegovoj porodici i lokalnoj zajednici je glavni preduslov uspješne reintegracije. Ukoliko izazovemo promjene samo na jednom nivou, npr. ličnom, a ne prate ih istovremeno promjene i na ostalim nivoima, izvjesnije je da će žrtva ponovo biti u opasnosti, nego da će se u potpunosti reintegrirati. U ovome i jeste najznačajnija razlika između resocijalizacije i reintegracije. Dok resocijalizacija insistira na odgovarajućim promjenama na nivou pojedinca, reintegracija podrazumijeva neophodnost promjena na svim nivoima. Socijalna rehabilitacija predstavlja poseban oblik tercijarne prevencije. Pod njom se podrazumijevaju mjere preduzete radi uključivanja, medicinski i profesionalno rehabilitovane osobe, u svakodnevne životne tokove. Repatrijacija podrazumijeva proces povratka stranca žrtve trgovine ljudima u zemlju porijekla.

2.2. Principi i standardi djelovanja CSR

2.2.1. Opći principi djelovanja

- (1) Nediskriminacija i poštivanje ljudskih prava je osnovni standard zaštite koji osiguravaju sve nadležne institucije u Bosni i Hercegovini i ovlaštene organizacije na jednak način za sve žrtve i svjedoke žrtve.
- (2) Zaštita privatnosti je profesionalni standard kojim se osigurava povjerenje i privatnost klijenta, osigurava povjerljivost postupka i prema potrebi privremena ili trajna zaštita identiteta žrtve ili svjedoka žrtve.

- (3) Zaštita najboljeg interesa djeteta je obavezujući standard za nadležne institucije u Bosni i Hercegovini i ovlaštene organizacije koji ima za cilj da u slučaju povrede prava djeteta osigura automatsko stavljanje pod zaštitu djeteta, pružanje odgovarajuće pomoći, reintegraciju i rehabilitaciju, odnosno, konačan oporavak i trajno zbrinjavanje djeteta žrtve ili svjedoka žrtve.
- (4) Multidisciplinarni pristup; nadležne institucije u Bosni i Hercegovini i ovlaštene organizacije obavezne su da u skladu s ovim Smjernicama, u toku provođenja postupaka, međusobno sarađuju u svim fazama postupka, razmjenjujući raspoložive informacije kako bi kroz upoređivanja i sintezu saznanja sagledali činjenice o predmetu i njihovu međuzavisnost, te zajednički pronašli najbolje rješenje za predmetni slučaj trgovine ljudima.
- (5) Tajnost podataka osigurava se označavanjem određenih podataka tajnim ili povjerljivim što obavezuje sve ostale nadležne institucije u Bosni i Hercegovini da, bez obzira na način dobijanja takvih podataka, iste čuvaju kao tajne i povjerljive.

Neophodno je da svi profesionalci u centrima za socijalni rad koji su uključeni u direktnu asistenciju žrtvama trgovine ljudima pored općih principa rada primijenjenih prema osobama u stanju socijalne potrebe posebno uvažavaju i specifičnost svakog slučaja trgovine ljudima. Na osnovu individualne ili zajedničke stručne procjene svakog slučaja imaju obavezu da primjene adekvatna zakonska rješenja predviđena za asistenciju žrtvama trgovine ljudima, imajući u vidu položaj i ulogu centara za socijalni rad, osiguravajući svojom asistencijom pomoć žrtvama trgovine ljudima i dobrovoljno uključivanje u program rehabilitacije i resocijalizacije.

2.2.2. Smjernice za profesionalce u CSR

Polazeći od međunarodnih obaveza, državnih i entitetskih zakona, ali još više od obaveza utvrđenih zakonima kojima se reguliše pravo na socijalnu zaštitu u okviru ovih Smjernica utvrđuje se sadržaj aktivnosti – mjera za djelovanje uključenih institucija prema njihovoj nadležnosti.

Osnovne mjere koje treba da slijede uposlenici centara za socijalni rad su sljedeće:

- (1) Smjernice se primjenjuju u svim postupcima gdje je potrebno pružiti pomoć i zaštitu žrtvama trgovine ljudima, osim ukoliko ovo pitanje nije drugačije uređeno važećim entitetskim zakonima i drugim propisima u Bosni i Hercegovini.
- (2) Primjenu Smjernica prati Ministarstvo sigurnosti i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u saradnji s ostalim potpisnicama tako da mogu zatražiti stručnu pomoć u pogledu njegove primjene ili primjene bilo kojeg međunarodnog standarda za zaštitu ljudskih prava žrtava trgovine ljudima.
- (3) U skladu s ovim Smjernicama angažirani službenici poštivat će princip nediskriminacije, a posebno sljedeće principe i kriterije prema kojima će:
  - ▶ na koordiniran način intervenirati prateći već utvrđene, prihvatljive smjernice;
  - ▶ na brz i izravan način posvetiti pažnju žrtvi trgovine ljudima, izbjegavajući kašnjenja u djelovanju i uvijek, ako je to moguće, djelovati iz najbližih servisa (mjesna nadležnost);

- ▶ posebno obratiti pažnju na procese opažanja i prijavljivanja slučajeva, a za to je veoma važno da učestvuju i budu upućeni u sistem oni profesionalci koji rade na prvoj liniji. Kada se identifikuje slučaj trgovine ljudima, potrebno je da osiguraju odgovarajuću i djelotvornu zaštitu i podršku;
- ▶ svesti intervencije na najmanji nivo, izbjegavajući na taj način tkz. «ugrožavanje» žrtve od strane institucije, a sve zbog ponavljanja određenih ispitivanja ili djelovanja u neadekvatnim uslovima;
- ▶ osigurati garancije koje bi u procesima i djelovanjima prema žrtvama trgovine ljudima izbjeglo moguće ponavljanje situacija koje bi mogle ugrožavati (viktimizirati) i odvratiti osobe od uključivanja u ponuđeni program zaštite;
- ▶ kada je u pitanje dijete žrtva trgovine ljudima djelovati uvijek u interesu djeteta i štititi sigurnost, identitet i integritet djeteta.

2.2.3. Zakonska regulativa relevantna za rad CSR

Centri za socijalni rad su institucije osnovane na nivou lokalne samouprave, a njihov način rada i ciljne grupe korisnika regulisani su prvenstveno entitetskim zakonima o socijalnoj zaštiti¹¹ i Zakonom o socijalnoj zaštiti Brčko Distrikta BiH. U smislu pomenutih zakona socijalna zaštita je organizovna djelatnost usmjerena na suzbijanje i otklanjanje uzroka i posljedica stanja socijalne potrebe u svim oblastima društvenog života i rada i pružanje pomoći građanima i njihovim porodicama kada se nađu u takvom stanju. Socijalnom potrebom smatra se stanje u kojem je građaninu ili porodici neophodna pomoć u cilju savladavanja socijalnih teškoća i zadovoljavanja životnih potreba. Pored navedenog stanjem socijalne potrebe smatra se i psihofizičko stanje pojedinca ili drugi razlozi koji se ne mogu otkloniti bez pomoći drugog lica.

S obzirom na stepen traume i kršenja ljudskih prava koje žrtve trgovine ljudima dožive, neophodno ih je posmatrati kao osobe u stanju socijalne potrebe i u skladu s tim pružiti joj usluge socijalnog rada.

2.2.4. Podrška koju osiguravaju CSR

Usluge socijalnog rada su definisane pomenutim zakonima i podrazumijevaju sljedeće aktivnosti CSR:

- ▶ preventivna djelatnost,
- ▶ dijagnostika,
- ▶ tretman i savjetodavno-terapijski rad zasnovan na primjeni stručnih i naučnih saznanja u cilju pružanja stručne pomoći pojedincima, porodicama i društvenim grupama da rješavaju svoje životne teškoće,
- ▶ pomoć u organizovanju lokalnih i drugih zajednica da sprečavaju probleme i ublažavaju posljedice.

¹¹ Zakon o socijalnoj zaštiti RS, „Službeni glasnik RS“, br. 05/93, član 43 i Zakon o osnovama socijalne zaštite civilnih žrtava rata i porodice s djecom, „Službene novine FBiH“, br. 36/99

2.2.5. Zaštita koja se osigurava u okviru porodičnih zakona

Pored pomenutih zakona koji u BiH uređuju socijalnu zaštitu, CSR kao organ starateljstva ima dužnosti i obaveze da se stara o zaštiti najboljeg interesa djece, kao posebno ranjive kategorije, propisane porodičnim zakonima. Važeći porodični zakoni¹² kao mehanizme zaštite najboljeg interesa djeteta predviđaju sljedeće mjere:

- ▶ pojačan nadzor nad vršenjem roditeljskog prava – član 96. Porodičnog zakona RS i član 152. Porodičnog zakona FBiH,
- ▶ oduzimanje roditeljskog prava – član 106. Porodičnog zakona RS, član 154. Porodičnog zakona FBiH i član 136. Porodičnog zakona BD BiH,
- ▶ postavljanje staratelja – član 177. Porodičnog zakona RS, član 164. Porodičnog zakona FBiH i član 145. Porodičnog zakona BD BiH,
- ▶ postavljanje staratelja za poseban slučaj – član 214. Porodičnog zakona RS, član 197. Porodičnog zakona FBiH i član 179. Porodičnog zakona BD BiH.

Institut starateljstva za poseban slučaj je definisan u sva tri važeća porodična zakona i postavlja se u slučajevima kada je potrebno radi zaštite prava i interesa određenih lica.

Ukoliko postoji sumnja da je roditelj učestvovao u trgovini djetetom, CSR će obavezno primijeniti jednu od gore navedenih mjera. Organ starateljstva dužan je po službenoj dužnosti poduzimati potrebne mjere radi zaštite prava i najboljeg interesa djeteta, a na osnovu neposrednog saznanja ili obavještenja. Mjesna nadležnost organa starateljstva određuje se prema prebivalištu, a ako se ono ne može utvrditi, prema boravištu osobe koju treba staviti pod starateljstvo ili kojoj treba imenovati posebnog staratelja. U slučaju kada se asistira djetetu koje nije državljanin Bosne i Hercegovine ono će uživati ista prava na brigu i zaštitu kao i djeca koja su državljani Bosne i Hercegovine. Nakon što je dijete smješteno u sklonište, mjesno nadležan za poslove socijalne zaštite bit će organ starateljstva u mjestu gdje se sklonište nalazi.¹³

Oduzimanje ili ograničavanje roditeljskog prava je jedna od osnovnih mjera koje će organu starateljstva omogućiti da provede ostale mjere predviđene za zaštitu djeteta. Ova mjera praćena mjerom postavljanja staratelja mora da bude provedena u najkraćem mogućem roku kada postoji sumnja da je dijete žrtva trgovine ljudima.

2.2.6. Uloga timova za zaštitu žrtava trgovine ljudima

U svrhu realizacije procesa zaštite žrtava trgovine ljudima uspostavljaju se stručni timovi za zaštitu žrtava s jasno definisanom strukturom, ulogom, odgovornostima i načinom komunikacije. Trenutno u Bosni i Hercegovini postoje dva modela organizacije timova za zaštitu i direktnu asistenciju žrtvama trgovine ljudima, a to su:

Interni timovi, koji funkcionišu u centrima za socijalni rad i službama socijalne zaštite (u kantonima, općinama itd).

¹² Porodični zakon FBiH, 2005. i Porodični zakon RS "Službeni glasnik RS", br. 54/02

¹³ Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima član 19 („Službeni glasnik BiH”, broj 33/04)

Regionalni timovi (monitoring timovi) za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne imigracije u Bosni i Hercegovini, formirani su po principu i načinu organizacije Državne agencije za istrage i zaštitu (u daljem tekstu: SIPA) što je i utvrđeno članom 22. Pravila. Ovim principom se, također, uvažava i različitost nadležnosti svih uključenih institucija. U skladu sa navedenim uspostavljeni su regionalni timovi za Sarajevo, Mostar, Banju Luku i Tuzlu. Svrha uspostave regionalnih timova je uspostavljanje dodatnih kapaciteta za poboljšanje funkcionalnih veza između nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini koje sudjeluju u provođenju aktivnosti na sprečavanju trgovine ljudima. U rad regionalnih timova uključeni su CSR predstavnici i ukoliko za to postoji potreba kontaktiranjem nadležnog ministarstva za socijalnu zaštitu ili nadležnog predstavnika regionalne kancelarije može se osigurati bolja koordinacija u radu kroz direktnu razmjenu informacija unutar regionalnog tima.

2.2.7. Iniciranje osnivanja timova i uloga voditelja tima

Smjernicama o postupanju centara za socijalni rad predviđeno je osnivanje internih timova za zaštitu, pomoć i podršku žrtvama trgovine ljudima. Interni tim se sastoji od najmanje dva člana, a po potrebi i više. Jedan od članova internog tima vrši dužnost voditelja tima. Dužnost i obaveza voditelja tima je da koordinira rad članova tima (ukoliko tim broji više od 2 člana), vodi evidenciju o žrtvama trgovine ljudima, obavještava ostale nadležne institucije o konkretnim slučajevima trgovine ljudima, te da bude u stalnoj vezi sa regionalnim timom i ostalim nadležnim institucijama, državnim i entitetskim. Članove internog tima imenuje direktor centra za socijalni rad iz sastava stručnog osoblja centra. Interni tim čine najmanje jedan diplomirani socijalni radnik i diplomirani psiholog. Po potrebi, u sastav tima uključuje se i diplomirani pravnik. Ukoliko centar za socijalni rad ne posjeduje navedene kadrove, može se obratiti regionalnom timu koji će preuzeti brigu o žrtvi ili žrtvama trgovine ljudima. Interni tim je odgovoran za svoj rad direktoru centra za socijalni rad.

Kako bi neko postao član Internog tima, potrebno je da:

- ▶ posjeduje znanja iz oblasti zaštite žrtava trgovine ljudima;
- ▶ poznaje zakonske i podzakonske akte, te pravila i pravilnike o postupanju sa žrtvama trgovine ljudima, stranca i građana BiH;
- ▶ je obučen za primjenu Smjernica;
- ▶ je senzibilisan za rad sa žrtvama trgovine ljudima i djecom;
- ▶ visoko motivisan za rad sa žrtvama trgovine ljudima;
- ▶ je spreman za rad van radnog vremena;
- ▶ je sposoban za timski rad i saradnju;
- ▶ je osoba od izuzetnog povjerenja, s obzirom da se radi o predmetima strogo povjerljivog karaktera;
- ▶ poznaje unutrašnju organizaciju rada centra za socijalni rad u slučajevima trgovine ljudima;
- ▶ ima najmanje tri godine radnog iskustva sa zlostavljanim i traumatizovanim osobama.

2.2.8. Način rada internog tima

Kada je zaprimljena informacija o postojanju žrtve trgovine ljudima, u okviru internog tima imenuje se voditelj slučaja koji će dalje biti odgovoran za konkretan predmet.

Voditelj slučaja obavlja inicijalni intervju sa žrtvom trgovine ljudima, u skladu s postupkom opisanim pod Otkrivanje: c) razgovor sa žrtvom/intervju. U slučaju da se radi o maloljetnoj žrtvi trgovine ljudima, istoj će se bez odlaganja privremeno postaviti staratelj za poseban slučaj. Maloljetna žrtva tretirat će se kao dijete bez roditeljskog staranja, bez obzira na njegov porodični status.¹⁴ Ukoliko postoji sumnja u dob žrtve trgovine ljudima, s njom će se postupati kao sa djetetom dok se konačno ne utvrdi njena dob. U slučaju da postoji dovoljno dokaza da je roditelj ili staratelj učestvovao u trgovini maloljetnom žrtvom, u skladu s važećim propisima, centar za socijalni rad pokrenuće postupak oduzimanja roditeljskog prava pred nadležnim sudom.

Nakon što je izvršena preliminarna procjena slučaja i utvrđeno da se radi o žrtvi trgovine ljudima, stiču se uslovi za donošenje odluke o obliku zaštite žrtve. *Žrtve imaju pravo na:*

- ▶ smještaj;
- ▶ socijalnu i zdravstvenu zaštitu;
- ▶ sigurnost i zaštitu identiteta;
- ▶ pravnu pomoć i učestvovanje u postupcima protiv počinitelja krivičnog djela trgovine ljudima uz pomoć pravnog savjetnika koji štiti njene interese u postupku protiv počinitelja ili uz pomoć roditelja ili staratelja, ukoliko se radi o maloljetnoj žrtvi trgovine ljudima.

Najvažnije mjere koje centar za socijalni rad, kao organ starateljstva, mora odrediti u smislu zaštite žrtve, jesu mjere porodično-pravne intervencije, oblici i mjere socijalne zaštite, te usluge socijalnog rada. *Centar za socijalni rad, također, osigurava i druge oblike socijalne zaštite i usluge koje se mogu dobiti u ustanovama za zbrinjavanje djece kao što su:*

- ▶ domovi za djecu;
- ▶ domovi za djecu i omladinu ometenu u razvoju;
- ▶ prihvatne stanice;
- ▶ savjetovališta;
- ▶ usluge dnevnog boravka;
- ▶ podrška u socijalnoj rehabilitaciji, integraciji, resocijalizaciji i zaštitno zbrinjavanje.

Oblici socijalne zaštite podrazumijevaju i finansijsku podršku žrtvi, maloljetnoj žrtvi i njenoj porodici. Usluge socijalnog rada, u najširem smislu, podrazumijevaju da će žrtva i njena porodica dobiti savjetodavno-terapijsku uslugu sa svrhom pružanja pomoći u prevazilaženju teškoća ili ublažavanju posljedica trgovine ljudima.

Usluge socijalnog rada koje centri za socijalni rad pružaju samostalno ili u saradnji s drugim institucijama, su:

- ▶ usluge savjetovanja;
- ▶ usluge posredovanja i zastupanja;
- ▶ usluge podrške i praćenja osoba u stanju socijalne potrebe.

Kada je u pitanju maloljetna žrtva trgovine ljudima, primarna usluga socijalnog rada se ogleda u postavljanju staratelja za poseban slučaj i rješavanju smještaja maloljetne žrtve.

¹⁴ Pravilnik o postupanju sa žrtvama trgovine ljudima građana BiH, čl.15, al.4

3. Faze direktne asistencije (CSR)

3.1. Otkrivanje

Centri za socijalni rad predstavljaju vodeće institucije za prevenciju, otkrivanje i rješavanje svih oblika nasilja nad djecom, te tako predstavljaju ključnu instituciju u suzbijanju trgovine ljudima u BiH, posebno trgovine i eksploatacije djece, zbog čega imaju obavezu da svoje aktivnosti usmjere i na otkrivanje slučajeva trgovine ljudima.

3.2. Rano otkrivanje slučaja – prevencija eksploatacije

Tokom svakodnevnog rada CSR imaju obavezu da uočavaju razne rizične situacije u kojima se mogu identifikovati i situacije koje ih upućuju na sumnju da su u pitanju osobe koje su izložene ili mogu biti izložena riziku trgovine ljudima kao što su:

- djeca izložena nasilju u porodici i vaspitno zanemarena djeca predstavljaju visokorizičnu skupinu izloženu aktivnostima trgovaca ljudima,
- kroz svakodnevne aktivnosti praćenja porodica, vršenja nadzora nad ispunjavanjem roditeljskih obaveza nad djecom (briga, odgoj, obrazovanje, izdržavanje itd.),
- prikupljaju podatke i utvrđuju poremećaje u porodičnim odnosima koji utiču na normalan rast i razvoj djeteta u porodici,
- utvrđuju negativne uticaje okoline kojima je dijete izloženo u takvim situacijama.

U opisanim i drugim sličnim situacijama obaveza socijalnog radnika je djelovati preventivno i spriječiti moguću trgovinu tim djetetom, odnosno njegovu eksploataciju, tako što će primijeniti mjere porodično pravne zaštite iz nadležnosti organa starateljstva.

U slučajevima kada socijalni radnik evidentira takvu porodicu/dijete, neophodno je da o tome izvijesti članove internog tima kako bi se sačinio plan djelovanja i poduzele preventivne radnje (razgovor i stručna pomoć roditeljima u cilju ispunjavanja roditeljskih dužnosti, postavljanje privremenog staratelja, oduzimanje starateljstva, izuzimanje djeteta iz porodice, iniciranje sudskih postupaka za zaštitu prava djeteta, rehabilitacija porodičnih odnosa, itd.) koje će doprinijeti smanjenju rizičnih faktora trgovine ljudima za pomenuto dijete, porodicu i ciljanu populaciju uopće.

3.3. Otkrivanje/identifikacija potencijalne žrtve trgovine

Uposlenici CSR-a u okviru svojih svakodnevnih aktivnosti mogu da dođu do informacije ili ostvare kontakt s potencijalnom žrtvom trgovine ljudima, kako djetetom tako i punoljetnom osobom. U takvim situacijama, ukoliko postoji osnovana sumnja da je neko žrtva trgovine ljudima, poduzimaju se koraci opisani pod Intervencije.

Kada se radi o maloljetnicima, ukoliko postoji sumnja da se radi o žrtvi trgovine ljudima, s djetetom će se postupati kao sa žrtvom, dok se ne dokaže suprotno. U slučaju sumnje da se radi o djetetu žrtvi izuzetno je važno imati na umu činjenicu da je „pristanak žrtve djeteta na namjeravanu eksploataciju nevažan“¹⁵, jer se radi o djetetu koje nije u stanju da samo donosi ovakve i slične odluke.

Ukoliko se radi o punoljetnoj osobi, potrebno je da se sama identifikuje, odnosno pojasni oblik eksploatacije kojem je bila izložena tokom određenog vremenskog perioda, kako bi dobila status žrtve. Npr. ukoliko se odrasla, punoljetna osoba tokom razgovora sa službenikom centra izjasni da joj neko ograničava slobodu kretanja, zadržava protiv njene volje, zadržava njene lične isprave, da je protiv njene volje prisiljava na rad, prosjačenje, pružanje seksualnih usluga, da joj uskraćuje pravo na zaradu ili bilo kakvu drugu radnju, obaveza službenika je da istu kategorizira kao potencijalnu žrtvu trgovine ljudima, te poduzme interventne radnje u svrhu njene zaštite i zbrinjavanja.

Naglašavamo stav iz Protokola iz Palerma koji je BiH potpisala i ratificirala, a koji predstavlja zakonsku obavezu i utvrđuje kao profesionalni standard u postupanju sa žrtvama trgovine ljudima: „pristanak žrtve trgovine ljudima na namjeravanu eksploataciju je nevažan ako je upotrijebljena prijetnja, sila, ili drugi oblik prinude, otmica, prevara, obmana, zloupotreba vlasti ili stanja ugroženosti, davanja ili primanja novca ili beneficija radi dobivanja pristanka osobe koja ima kontrolu nad nekom drugom osobom“.

Neophodno je napomenuti da je identifikacija potencijalnih žrtava kontinuiran proces koji se, po prirodi krivičnog djela trgovine ljudima, dešava u svako doba dana i noći, 24 sata dnevno. Kako je, prilikom identifikacije i zbrinjavanja većine slučajeva neophodan angažman socijalnog radnika izuzetno je važno da službenici centra za socijalni rad, posebno članovi internog tima, budu dostupni i spremni za rad s potencijalnim žrtvama trgovine ljudima 24 sata na dan.

3.4. Razgovor sa žrtvom/intervju

U slučaju postojanja osnovane sumnje da se radi o žrtvi trgovine ljudima, a u cilju identifikacije potencijalne žrtve, socijalni radnik – voditelj predmeta (vidi: Postupak rada Internog tima) će provesti razgovor/intervju sa istom, posebno vodeći računa o deset principijelnih smjernica za obavljanje razgovora sa žrtvama trgovine ljudima¹⁶.

15 Protokol iz Palerma, član 3.

16 (1) Dobiti svjestan pristanak o učešću žrtve u cjelokupnom postupku, te se uvjeriti kako žrtva razumije sadržaj i svrhu pitanja, svrhu korištenja informacija, pravo da ne odgovori na pitanje i završi razgovor u svakom trenutku.
 (2) Saslušati i uvažiti procjenu žrtve u odnosu na situaciju u kojoj se nalazi, riziku i bezbjednosti.
 (3) Izbjeći ponovno traumatizovanje i sekundarnu viktimizaciju žrtve tako što će se izbjegavati pitanja koja provociraju odgovore sa emotivnim nabojem.
 (4) Biti spreman za hitnu intervenciju i hitno reagovati ukoliko se žrtva nalazi u direktnoj opasnosti.
 (5) Prikupljene podatke iskoristiti na odgovarajući način, tako da od njih svaka pojedinačna žrtva ima korist.
 (6) Nemojte povrijediti žrtvu. Sa žrtvom je potrebno postupati tako da se uvijek ima na umu potencijalna mogućnost da joj se nanese šteta. Razgovor ne treba obavljati ukoliko će to žrtvu, u kratkoročnom ili dugoročnom periodu, dovesti u težu situaciju.
 (7) Prikupiti sve dostupne informacije i na osnovu toga prije obavljanja razgovora izvršiti procjenu rizika u svakom pojedinačnom slučaju.
 (8) Tokom razgovora upoznati žrtvu sa odgovarajućim službama pravne, socijalne i zdravstvene zaštite, pružiti skrovište, te ne davati obećanja koja se ne mogu ispuniti.
 (9) Prikladno odabrati i pripremiti za rad prevodioca (ukoliko se radi o strancu) i ostale saradnike.
 (10) Osigurati žrtvi anonimnost i povjerljivost, od trenutka prvog kontakta do trenutka kada detalji o slučaju budu objavljeni.

Voditelj predmeta uspostaviće odnos uzajamnog povjerenja sa žrtvom trgovine ljudima. Naročito je potrebno voditi računa o uzrastu žrtve, koristiti rječnik prilagođen žrtvi, te pustiti žrtvu da sama ispriča dešavanja i događaje u vezi s okolnostima u kojima je pronađena. Voditelj predmeta ne smije insistirati na detaljima vezanim za viktimizaciju žrtve, nego će obaviti razgovor općeg socijalnog karaktera, uz obrazloženje da žrtva treba da obavi razgovor sa psihologom i psihijatrom, odnosno dječijim psihologom ili psihijatrom, koji u pravilu trebaju biti istog spola kao žrtva.

Bitno je istaći da većina žrtava trgovine ljudima, posebno djece, iz straha od odmazde trgovaca ljudima, straha od roditelja koji mogu predstavljati eksploatatore, straha od reakcije okoline i vršnjaka ili čak straha od krivične odgovornosti, najčešće prvobitno poriče činjenicu da je žrtva trgovine, odnosno izbjegava pominjanje okolnosti koje će voditelja razgovora navesti na zaključak da se radi o potencijalnoj žrtvi. U takvim slučajevima treba provesti dovoljno vremena u razgovoru i prikupiti sve raspoložive i što detaljnije informacije na osnovu kojih će se izvršiti identifikacija potencijalne žrtve trgovine.

Prilikom intervjua mora se paziti da se izbjegne ponovna viktimizacija žrtve.

3.5. Procjena slučaja

Nakon inicijalnog intervjua, pristupa se preliminarnoj procjeni slučaja.

Nakon što se prikupe informacije vezane za konkretan slučaj, iste će se razmijeniti sa ostalim institucijama uključenim u rješavanje slučaja, te će se zajedno s njima izvršiti preliminarna procjena slučaja. Ova aktivnost može da bude obavljena organizovanjem zajedničkog sastanka ili nekim drugim vidom komunikacije. *Ove procjene obavezno moraju da sadrže:*

- ▶ procjenu u vezi sa obezbjeđivanjem hitne zdravstvene usluge, uz obaveznu psihološku procjenu stanja žrtve (ukoliko iz procjene psihološkog stanja žrtve proizilazi da ista nije sposobna da se stara o svojim pravima i interesima CSR će postupiti prema odredbama važećih porodičnih zakona)¹⁷
- ▶ procjenu rizika vezanih za sigurnost žrtve,
- ▶ utvrđivanje dobi žrtve,
- ▶ utvrđivanje potrebe za smještajem,
- ▶ obezbjeđivanje pravne pomoći,
- ▶ procjenu da li će žrtva saradivati s nadležnim institucijama i organizacijama uključenim u direktnu asistenciju žrtvi.

Postupak početne procjene određuje i smjernice za daljnji rad sa žrtvom trgovine ljudima. Ipak, CSR ne može da nastupa samostalno u procesu procjene, te primjenjuje timski rad i uspostavlja saradnju s drugim institucijama i profesionalcima u dijagnostičkom postupku. CSR je obavezan da vodi računa o tome da li je žrtva trgovine ljudima adek-

¹⁷ Porodični zakon Federacije BiH, član 197, Porodični zakon RS-a, član 214. i Porodični zakon Brčko Distrikta BiH, član 178.

vatno zaštićena od opasnosti po život i zdravlje, kao i da li je potrebna intervencija ostalih službi kako bi se žrtva zaštitila. Sve informacije do kojih se dođe u fazi procjene slučaja obrazlažu se u pisanoj formi.

CSR će, nakon što dobije informacije o predmetu, provjeriti da li je slučaj ranije bio evidentiran, prikupiti dodatne informacije, izvršiti procjenu slučaja, pomoći da se obezbijede dokazi o zlostavljanju, identifikovati raspoložive resurse za pomoć i zaštitu žrtve, procijeniti koje su intervencije neodložne, odnosno pripremiti individualni¹⁸ plan zaštite žrtve za period refleksije u trajanju od 30 dana. Žrtva je obavezno upoznata s ovim individualnim planom, a ukoliko to okolnosti dozvoljavaju, žrtva će i participirati u formiranju ovog plana.

Procjena slučaja koju vrši nadležni CSR priprema se nakon što stručni radnici centra pripreme detaljan izvještaj stručnog radnika (socijalnu anamnezu), *koja mora da sadrži sljedeće komponente:*

- ▶ podatke o zdravstvenom statusu svih članova porodice;
- ▶ podatke o ekonomskom statusu porodice;
- ▶ podatke o socijalnom statusu porodice;
- ▶ informacije o eventualnim ranijim patološkim promjenama i problemima porodice;
- ▶ uticaj srodnika i okruženja;
- ▶ podatke o obrazovnom statusu svih članova porodice;
- ▶ informacije o okolnostima u kojima je žrtva ili dijete žrtva do sada živjelo;
- ▶ druge relevantne informacije.

3.6. Prijavljivanje

Tok razmjene informacija među akterima direktne asistencije žrtvama trgovine ljudima regulisan je Pravilnikom i Pravilima.¹⁹

Prijavljivanje slučajeva žrtava trgovine ljudima stranih državljana i BiH državljana žrtava se razlikuje, pri čemu se svi slučajevi stranih državljana žrtava isključivo prijavljuju nadležnom Terenskom centru Službe za poslove sa strancima (TC SZPSS) odmah po identifikaciji, a slučajevi BiH državljana žrtava se prijavljuju nadležnoj policijskoj službi.

U nemogućnosti kontaktiranja SZPSS kontaktira se nadležna policijska služba (vidi: Intervencija I).

Upućivanje prijave

CSR, kao i sve ostale nadležne institucije i ovlaštene organizacije²⁰, pravna i fizička lica, u slučaju identifikacije potencijalne žrtve trgovine ljudima ili ostvarivanja drugog vida kontakta sa istom, dužni su da bez odlaganja izvrše prijavljivanje, odnosno obavijeste nadležnu instituciju (vidi: Intervencija I). Prijava informacije o žrtvi trgovine ljudima upućuje se isključivo kovertiranom pošiljkom ili kurirskom dostavom.

¹⁸ Obrazac za pripremu Individualnog plana se nalazi u prilogu

¹⁹ Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 66/07) i Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima („Službeni glasnik BiH“, broj 33/04)

²⁰ Vidi poglavlja 5 i 6 u Pregledu zakonske regulative

3.7. Prijem prijave

Sve nadležne institucije u BiH, organizacije, fizička i pravna lica koja dođu u kontakt s maloljetnom žrtvom trgovine ljudima, dužni su da bez odlaganja obavijeste nadležni CSR.

Kada se radi o punoljetnoj osobi koja je žrtva trgovine ljudima, CSR će biti obaviješten samo uz pristanak žrtve, odnosno samo u slučajevima kada se radi o punoljetnoj žrtvi koja je nedovoljno mentalno razvijena ili joj je oduzeta poslovna sposobnost.

Prijava ili informacija o žrtvi trgovine ljudima mogu da budu dostavljeni CSR-u, pismenim, usmenim, telefonskim ili elektronskim putem. U slučaju prijema prijave, odnosno u slučajevima kada je CSR primio informaciju o mogućoj žrtvi, obavezan je da izvrši procjenu koju vrši s nadležnim službom (idi Intervencija I) kojoj je obavezan dostaviti sve informacije koje su zaprimljene.

Prilikom zaprimanja prijave o žrtvi trgovine ljudima potrebno je voditi računa o povjerljivosti i zaštiti podataka, odnosno postupati s informacijama u skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka²¹. Stručni radnik CSR koji radi u prijemnom odjeljenju ili bilo koji drugi službenik CSR, dužan je da, bez dodatnih pitanja, uputi stranku koja prijavljuje slučaj trgovine ljudima, jednom od članova Internog tima ili direktoru centra za socijalni rad u slučaju nedostupnosti istih. Predmet trgovine ljudima u centru za socijalni rad vodiće se kao strogo povjerljiv, a pristup informacijama imaće samo direktor i članovi Internog tima, kao i stručni saradnici koji se po potrebi uključuju u rad Internog tima. Direktor CSR-a se uključuje i informira o slučaju/predmetu žrtve trgovine ljudima, ali ne učestvuje u direktnoj asistenciji žrtvi.

3.8. Intervencije

U slučajevima kada službenik centra identificira osobu kao potencijalnu žrtvu trgovine ljudima dužan je poduzeti sve neophodne mjere kako bi ista bila adekvatno zaštićena i zbrinuta.

U toku intervencije postupati u interesu žrtve i izbjegavati ponavljanje aktivnosti kako bi se izbjegla ponovna viktimizacija žrtve.

U cilju osiguranja hitne i efikasne pomoći žrtvi službenik profesionalac će poduzeti sljedeće intervencije:

Intervencija I:	Kontaktiranje nadležnih institucija
Intervencija II:	Planiranje i organiziranje zbrinjavanja i smještaja
Intervencija III:	Transport
Intervencija IV:	Smještaj
Intervencija V:	Saradnja sa nadležnim institucijama tokom zbrinjavanja
Intervencija VI:	Rehabilitacija
Intervencija VII:	Repatrijacija
Intervencija VIII:	Resocijalizacija

²¹ Zakon o zaštiti ličnih podataka, „Službeni glasnik BiH“, broj 49/06

Bez obzira da li se radi o žrtvama trgovine ljudima državljanima BiH ili stranim državljanima, pripadaju im ista prava pomoći i zaštite u BiH, te će pomenute intervencije biti poduzete u oba slučaja, a kao što će nadalje biti pojašnjeno u tekstu.

Razlike postoje u statusu žrtve u BiH, iz čega proizlazi i razlika u Intervencijama I: Kontakt nadležnih institucija, IV: Smještaj, V: Saradnja s nadležnim institucijama tokom zbrinjavanja, VI: Rehabilitacija, VII: Repatrijacija, VII: Resocijalizacija.

INTERVENCIJA I: Kontaktiranje nadležnih institucija radi ukazivanja neposredne pomoći

(Aktivnosti koje se poduzimaju neposredno nakon identifikacije potencijalne žrtve)

a) Ostvarivanje kontakta s medicinskom službom (u slučaju potrebe)

Tokom procesa identifikacije potencijalne žrtve, ista može imati potrebu za ukazivanjem hitne medicinske pomoći usljed fizičkih povreda zadobivenih tokom procesa eksploatacije, ili nekih drugih zdravstvenih poteškoća koje ispoljava ili su vidljive u trenutku obavljanja razgovora (žrtve nerijetko ispoljavaju agresivno ponašanje i razdražljivost usljed preživljene traume i/ili namjerno izgrađene ovisnosti o narkoticima, jer bivaju prisiljene na konzumiranje istih kako bi se povećala njihova ranjivost i kontrola nad njima). Usljed svega navedenog žrtva se može osjećati nelagodno, nervozno i ugroženo od strane osoba koje joj pokušavaju pomoći, što će onemogućiti bilo kakav razgovor sa žrtvom.

U slučaju evidentiranja potrebe za medicinskom pomoći, istu treba osigurati žrtvi prije obavljanja informativnog razgovora. Potrebno je kontaktirati nadležnu medicinsku ustanovu (hitnu medicinsku pomoć, dom zdravlja, i/ili bolnicu) radi ukazivanja neophodne medicinske pomoći, stabilizacije stanja žrtve i njenog daljeg davanja iskaza. Uzimanje iskaza se treba nastaviti nakon što žrtva fizički i psihički bude sposobna za razgovor.

b) Ostvarivanje kontakta s nadležnim institucijama (vidi: Otkrivanje) radi ukazivanja dalje pomoći žrtvi, te provođenja daljih istražnih radnji

Neovisno o dobi žrtve, u slučaju postojanja osnovane sumnje da se radi o žrtvi trgovine ljudima, kontaktiraju se sljedeće nadležne institucije:

- žrtva strani državljanin: obavještava se mjesno nadležan TC SZPSS-a.²² U nemogućnosti kontaktiranja istog, obavještava se SIPA ili mjesno nadležna policija;
- BiH državljanin žrtva: obavještava se mjesno nadležna policija ili tužilaštvo, ili regionalni ured SIPA-e;²³
- Maloljetna osoba (strani državljanin ili BiH državljanin): obavezno se obavještava i nadležni regionalni ured SIPA-e.

c) Ostvarivanje kontakta s pravnim savjetnikom radi pružanja besplatne pravne pomoći

U skladu sa međunarodnim zakonskim obavezama koje je BiH preuzela potpisivan-

²² Vidi prilog: lista i kontakti svih terenskih centara

²³ Vidi prilog: lista ureda SIPA-e i kontakt informacije

jem i ratificiranjem međunarodnih dokumenta koji se odnose na poštivanje ljudskih prava, svaka (potencijalna) žrtva trgovine ljudima ima pravo i mogućnost korištenja pravne pomoći tokom razgovora s predstavnicima nadležnih institucija, te tokom daljeg procesa ukazivanja pomoći, zbrinjavanja i reintegracije

CSR, kao i sve ostale nadležne institucije i organizacije u BiH prilikom razgovora s potencijalnom žrtvom trgovine, trebaju osigurati prisustvo pravnog savjetnika, u cilju poštivanja prava iste. U slučajevima kada se radi o maloljetnoj osobi, službenik centra će izvršiti procjenu trenutka uključivanja pravnog savjetnika u slučaj, osim kada se radi o potencijalnoj žrtvi stranom državljaninu, kada je neophodno odmah osigurati prisustvo savjetnika. Besplatna pravna pomoć žrtvama trgovine ljudima u BiH može se obezbijediti posredstvom pravne službe CSR-a, Udruženja Vaša prava²⁴ koje je potpisnik Protokola sa Ministarstvom sigurnosti i ostalih dostupnih vidova besplatne pravne pomoći.

d) Ostvarivanje kontakta s nevladinom organizacijom (NVO) koja ima potpisan sporazum o zbrinjavanju žrtava trgovine ljudima radi smještaja istih.²⁵

Kontaktiranje NVO-a će se izvršiti nakon ostvarivanja kontakta s nadležnim institucijama i pravnim savjetnikom, u cilju organizacije zbrinjavanja žrtve, i to:

- žrtva strani državljanin: kontaktiranje nevladinih organizacije za smještaj žrtava stranih državljana se može izvršiti isključivo u saradnji s nadležnim TC SZPSS, koji će u saradnji s policijom i tužilaštvom izvršiti procjenu sigurnosne situacije u konkretnom slučaju i izvršiti odabir sigurne kuće (NVO) za smještaj;
- BiH državljanin žrtva: odabir sigurne kuće za smještaj vrši CSR Interni tim koji će u saradnji s nadležnom policijom i/ili tužilaštvom izvršiti procjenu sigurnosne situacije.

Napomena: Ukoliko se radi o BiH državljanu žrtvi trgovine ljudima koja je repatriirana u BiH, nadležnost za smještaj u sigurnu kuću ima CSR iz mjesta prebivališta/boravka žrtve, uz prethodni dogovor s Odsjekom za borbu protiv trgovine ljudima i Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH (vidi: Repatrijacija).

INTERVENCIJA II: Planiranje i organiziranje oblika zaštite i zbrinjavanja

(Aktivnosti koje se poduzimaju nakon koordinacije s nadležnim institucijama)

Aktivnosti opisane u postupku rada Internog tima)

Suština ove aktivnosti je u potrebi da se razmjena informacija obavlja veoma efikasno, te da se u cilju donošenja odluka o oblicima i karakteru zaštite žrtava osigura multidisciplinarna saradnja svih uključenih institucija i organizacija.

INTERVENCIJA III: Transport

(Aktivnosti koje se poduzimaju nakon određivanja vrste smještaja i pomoći)

U slučaju da se radi o visokorizičnom slučaju trgovine ljudima, žrtvu će sa mjesta

²⁴ Vidi prilog: spisak kancelarija Vaša Prava i kontakt informacije

²⁵ Vidi prilog: spisak nevladinih organizacije koje imaju potpisan Protokol o saradnji sa Ministarstvom sigurnosti BiH (smještaj stranaca žrtava trgovine ljudima) i Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH (smještaj BiH državljana žrtava trgovine ljudima)

identifikacije na mjesto lokacije skloništa prebaciti isključivo nadležna agencija za provođenje zakona, ili nadležni TC SZPSS, u slučaju kada se radi o strancu žrtvi, uz pratnju jednog od članova Internog tima nadležnog CSR.

U slučaju da nije evidentirana nikakava sigurnosna prijetnja, transport žrtve do skloništa je u nadležnosti CSR.

Napomena: Transport žrtve od i do skloništa tokom boravka u istom, a tokom medicinskih intervencija, sudskih procesa ili sličnih aktivnosti gdje je neophodno osigurati prisustvo žrtve, vršit će agencija za provođenje zakona koja rukovodi slučajem i/ili za to nadležna agencija u ovisnosti o intervenciji o kojoj se radi (više detalja o transportu žrtve tokom boravka u skloništu u nastavku teksta). U prilogu se nalazi zahtjev za obezbjeđenje pratnje i prijevoza (vidi obrasce u prilogu).

INTERVENCIJA IV: Smještaj

(Aktivnosti koje se poduzimaju nakon identifikacije potencijalne žrtve, komunikacije s nadležnim institucijama i određivanja vrste smještaja i pomoći)

Nakon što je obavljen inicijalni intervju, napravljena preliminarna procjena slučaja i maloljetna žrtva trgovine stavljena pod starateljstvo CSR, ista se smješta u sigurnu kuću/sklonište najmanje u trajanju od 30 dana što je zakonski period refleksije za žrtve trgovine ljudima²⁶. Po isteku perioda refleksije asistencija će se nastaviti u skladu s individualnim planom reintegracije (vidi: Intervencija V: Saradnja s nadležnim institucijama tokom zbrinjavanja i Intervencija VI: Rehabilitacija).

Kada se radi o punoljetnim žrtvama, nakon procjene bezbjednosti i rizika za žrtvu, ona se smješta u sigurnu kuću. Smještaj u sigurnu kuću može uslijediti samo u slučaju dobrovoljnog pristanka žrtve na isti, u slučaju kada se radi o punoljetnim osobama. Iako se zakonski ne mora osigurati dobrovoljni pristanak maloljetne žrtve na smještaj, radi ukazivanja efikasne pomoći i zbrinjavanja maloljetne žrtve, neophodno je izvršiti pripremu iste za smještaj u sklonište/sigurnu kuću, kao što je detaljno pojašnjeno u tekstu dole.

Smještaj žrtve trgovine ljudima će se izvršiti u jedno od skloništa kojima rukovode ovlaštene nevladine organizacije ovisno o tome da li se radi o strancu ili BiH državljanu žrtvi.

Stranac žrtva trgovine ljudima može biti smještena u skloništa kojima rukovode nevladine organizacije koje imaju potpisan Protokol s Ministarstvom sigurnosti koje je nadležno za pitanja stranaca u BiH. Ministarstvo sigurnosti / Sektor za imigracije raspolaže informacijama o ovim NVO-ima i nadležnim osobama za smještaj.

BiH državljanin žrtva može biti smještena u skloništa kojima rukovode nevladine organizacije koje imaju potpisan Protokol s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice koje je nadležno za pitanja BiH državljana žrtava trgovine ljudima u BiH.

²⁶ Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima („Službeni glasnik BiH”, broj 33/04)

Ministarstvo za ljudska prava raspolaže informacijama o ovim NVO-ima i nadležnim osobama za smještaj.

Sve pomenute nevladine organizacije vrše zbrinjavanje punoljetnih i maloljetnih osoba, 24 sata na dan.

Nakon što se donese odluka o smještaju u sigurnu kuću, potrebno je da nadležni CSR voditelj slučaja kontaktira s predstavnikom nadležne nevladine organizacije, kako bi prikupio sve neophodne podatke o uslovima smještaja, u cilju upoznavanja žrtve sa istim. Tokom ovog kontakta, službenici trebaju razmijeniti osnovne podatke o slučaju, te analizirati potrebnu dokumentaciju za smještaj, kako bi odgovorna nevladina organizacija mogla što detaljnije pripremiti prihvat žrtve u sklonište.

Prilikom smještaja žrtve u sigurnu kuću/sklonište neophodno je imati u vidu činjenicu da sklonište predstavlja objekat zatvorenog tipa, te da je tako fizički slično uslovima u kojima je žrtva eksploatisana tokom perioda trgovine, usljed čega se nerijetko dešava da se žrtve prvobitno osjećaju nelagodno i zatvoreno. U cilju izbjegavanja ovakvih situacija i neželjenih posljedica (bijeg žrtve iz skloništa), izuzetno je važno pojasniti žrtvi da je ona zbrinuta u sklonište zbog svoje sigurnosti i rehabilitacije. U slučaju da punoljetna žrtva želi napustiti sklonište u bilo kojem trenutku rehabilitacije, ista to može učiniti na vlastiti zahtjev. Maloljetna žrtva može napustiti sklonište samo na zahtjev staratelja (vidi: Otpuštanje žrtve iz skloništa).

U slučaju da Interni tim odluči da je smještaj u sklonište u najboljem interesu žrtve, isti se može obaviti u bilo koje doba dana i noći. Svaka nevladina organizacija koja rukovodi skloništem za žrtve trgovine ljudima ima dežurnu osobu koja se može kontaktirati 24 sata dnevno u cilju zbrinjavanja potencijalne žrtve trgovine ljudima.

Smještaj u sklonište vrši voditelj slučaja nadležnog centra za socijalni rad u slučajevima kada je žrtva identificirana u ovoj ustanovi. Smještaj se vrši na osnovu dokumentacije koju je neophodno dostaviti nadležnoj nevladinoj organizaciji (NVO) u što skorijem roku od trenutka identifikacije, a u cilju što bržeg i adekvatnijeg zbrinjavanja žrtve. Dokumentacija (vidi: Evidencija i dokumentacija) se dostavlja isključivo lično prilikom smještaja žrtve trgovine. Prilikom smještaja nadležna NVO će imenovati NVO voditelja slučaja koji će u saradnji sa CSR voditeljem slučaja zajedno obaviti razgovor sa žrtvom radi upoznavanja iste s pravima i obavezama boravka u skloništu a u cilju prilagođavanja žrtve na uslove smještaja i efikasnijeg ukazivanja pomoći. Sklonište predstavlja oblik sigurnog privremenog zbrinjavanja. Smještaj u sklonište se ne vrši radi osiguranja trajnog boravka.

Otpuštanje žrtve iz skloništa

Žrtva može izraziti želju da trajno napusti sklonište u određenom trenutku rehabilitacije, što će biti ispoštovano u skladu sa zakonskim uvjetima. Pri tome je važno upoznati žrtvu sa činjenicom da se ista odriče prava na zbrinjavanje i ostale vidove pomoći koji joj zakonski pripadaju kao žrtvi trgovine ljudima. Punoljetna BiH žrtva trgovine ljudima

može napustiti sklonište bez pratnje, nakon što su o njenom odlasku obaviještene sve nadležne institucije, pod uslovom da je njeno boravište poznato policiji i tužilaštvu u slučaju potrebe davanja iskaza u sudskom postupku. Maloljetna BiH žrtva može napustiti sklonište samo na pismeni zahtjev i u prisustvu zakonskog staratelja, uz poštivanje gore pomenutih uvjeta otpusta. Stranac žrtva može napustiti sklonište samo uz prisustvo nadležnih institucija (SZPSS, policija i tužilaštvo, eventualno CSR), pod određenim uslovima i u slučajevima regulisanog statusa boravka. Žrtva stranac može napustiti sklonište samo u pratnji službenika nadležne institucije koji/a je izvršio/la smještaj žrtve u sklonište. U bilo kojem od pomenutih slučajeva, žrtve i pratioci su dužni potpisati dokumentaciju o napuštanju skloništa na vlastiti zahtjev (vidi: Evidencija i dokumentacija).

INTERVENCIJA V: Saradnja s nadležnim institucijama tokom zbrinjavanja

(Aktivnosti koje se provode prije, tokom i nakon boravka žrtve u skloništu, odnosno tokom cjelokupnog procesa asistencije žrtvi)

Imajući u vidu da su maloljetna lica najviše izložena trgovini ljudima u BiH CSR-i predstavljaju ključne institucije koje će zastupati i štiti prava maloljetne žrtve. Usljed toga je veoma važno da njihova saradnja i komunikacija sa ostalim institucijama u procesu asistencije žrtvama bude pravovremena, jasna, dvosmjerna i učinkovita.

a) Saradnja s agencijama za provođenje zakona – policijom na lokalnom, entitetskom i državnom nivou (SIPA) i tužilaštvom

CSR ima osnovnu ulogu u postupku ispitivanja maloljetne žrtve i njegova uloga, kao organa starateljstva, je da obezbijedi adekvatan tretman maloljetne žrtve trgovine ljudima tokom svih postupaka koji će se voditi u policiji, tužilaštvu i sudu.

Sve nadležne institucije koje dolaze u dodir sa maloljetnom žrtvom dužne su o tome informirati imenovanog staratelja koji će zastupati interese maloljetne žrtve u svim fazama postupka, te odlučivati o svim pitanjima koja su od interesa za maloljetnu žrtvu trgovine ljudima. Imenovani staratelj treba biti prisutan tokom svakog razgovora kojeg sa maloljetnom žrtvom vode policijski i drugi službenici, pri čemu treba osigurati zaštitu privatnosti i identiteta žrtve, te spriječiti njenu reviktimizaciju. CSR će dati stručno mišljenje policiji o sposobnostima maloljetne žrtve za davanje iskaza, te nadležnom tužilaštvu i sudu o sposobnostima maloljetne žrtve da svjedoči i mogućim posljedicama po maloljetnu žrtvu.

Psihološka priprema maloljetne žrtve za davanje iskaza je također obaveza Internog tima, odnosno nadležnog CSR. U slučaju da je dijete smješteno u sigurnu kuću koja nije u istoj općini kao i nadležni centar, odnosno dijete nije svakodnevno dostupno Internom timu, priprema za svjedočenje će se organizirati u koordinaciji sa NVO voditeljem slučaja.

Pripremu maloljetne žrtve za svjedočenje na sudu vrši nadležno tužilaštvo uz obavezno prisustvo imenovanog staratelja.²⁷

²⁷ Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka FBiH, "Službene novine FBiH", br. 36/03, član 7 i Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku RS, "Službeni glasnik RS", br. 48/03, član 6, Zakon o krivičnom postupku RS "Službeni glasnik RS", br. 50/03, član 145, Zakon o krivičnom postupku FBiH "Službene novine FBiH", br. 35/03, član 95

b) Saradnja sa nevladinim sektorom

Nakon smještaja žrtve u sigurnu kuću/sklonište, CSR voditelj slučaja ostaje u kontaktu s nadležnim NVO voditeljem slučaja radi učešća u izradi planova reintegracije, rehabilitacije i resocijalizacije, razmjene informacija o slučaju, planiranja neophodnih intervencija, praćenja toka rehabilitacije, te pružanja podrške žrtvi trgovine, posebno u slučajevima kada se radi o maloljetnim osobama. U cilju uspostavljanja uzajamnog povjerenja između žrtve i njenog privremenog staratelja, od izuzetne je važnosti da CSR voditelj slučaja ostvaruje telefonski kontakt sa žrtvom barem dva puta mjesečno, te lični kontakt barem jednom mjesečno. Time se osigurava kontinuiranost u praćenju slučaja i uključenost CSR voditelja slučaja u sve aktivnosti koje se poduzimaju u svrhu rehabilitacije žrtve. Ovaj proces komunikacije između žrtve i socijalnog radnika će se intenzivirati tokom psihološke pripreme za davanje iskaza i provedbe aktivnosti planiranih individualnim planom reintegracije (vidi: Rehabilitacija; Resocijalizacija).

Kako se većina pomenutih procesa realizira tokom boravka žrtve u skloništu, izuzetno je važna saradnja i komunikacija CSR i NVO voditelja slučaja tokom cjelokupnog procesa zbrinjavanja i pomoći, jer će se jedino na taj način osigurati adekvatna resocijalizacija žrtve. Voditelji slučaja iz CSR i NVO-a trebaju ostvariti kontinuirani kontakt od momenta smještaja žrtve u sklonište. Ova saradnja uključuje razmjenu svih relevantnih informacija o žrtvi prikupljenih tokom rada s ostalim institucijama u procesu zaštite i zbrinjavanja, kao i sa porodicom žrtve, pri čemu je od izuzetne važnosti da se odluke koje se tiču žrtve donose zajedničkim dogovorom o najboljem interesu maloljetne žrtve, jer se nerijetko dešava da osoblje NVO-a koje je zbrinulo žrtvu ostvaruje veći kontakt sa istom i time ima bolji uvid u njene potrebe tokom svih segmenata asistencije i zbrinjavanja.

Usljed toga je neophodno da CSR voditelj slučaja bude sastavni dio stručnog tima koji će, po prijemu žrtve i intervjuiranju iste o potrebama i vrsti pomoći, sačiniti planove rehabilitacije, repatrijacije i resocijalizacije žrtve, ovisno o kojoj se žrtvi radi. Ovaj stručni tim bi, osim CSR voditelja slučaja, nadležnog ljekara, psihologa i NVO voditelja slučaja, trebali sačinjavati i ostali službenici iz nadležnih institucija uključenih u pružanje pomoći žrtvi, i to po jedan iz agencije za provođenje zakona (ponekad je potrebno da lokalna policija i SIPA budu uključene u tim), tužilaštva, pravnog savjetnika te obrazovne institucije relevantne za proces resocijalizacije žrtve. Po potrebi, u ovaj tim se trebaju povremeno uključiti i ostali profesionalci koji mogu doprinijeti uspješnoj rehabilitaciji i resocijalizaciji žrtve (osoblje nadležnih Ministarstava, drugo medicinsko osoblje, službenik zavoda za zapošljavanje i ostali). Pomenuti tim je obavezan sastati se neposredno nakon perioda refleksije individualnog slučaja a potom kvartalno u sastavu koji je neophodan za adekvatno i efikasno djelovanje u svim segmentima pomoći žrtvi.

c) Saradnja sa nadležnim ministarstvima, uključujući Službu za poslove sa strancima

Privremeni staratelj u svim fazama procesa – identifikaciji, asistenciji, zbrinjavanju, rehabilitaciji, repatrijaciji i resocijalizaciji žrtve, ima odgovornost da zastupa i štiti prava maloljetne žrtve i punoljetne osobe kojoj je staratelj po bilo kojem osnovu.

Ova uloga se odnosi i na komunikaciju sa BiH institucijama koje su odgovorne za sva pitanja koja se tiču žrtava trgovine ljudima u BiH, uključujući strane državljane (Ministarstvo sigurnosti/Sektor za imigraciju i Služba za poslove sa strancima) i BiH državljane žrtve (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice), maloljetne i punoljetne.

Uloga privremenog staratelja je da, tokom cjelokupnog procesa asistencije žrtvi, pravovremeno komunicira s nadležnim institucijama i obavještava ih – ili traži njihov angažman, pomoć i savjet, pri organizaciji aktivnosti neophodnih u procesu asistencije žrtvi (regulisanja boravka, zaštite interesa, rješavanja mogućih poteškoća u pružanju pomoći žrtvi, rješavanje nesuglasica oko adekvatnih rješenja sa ostalim institucijama u procesu i sve ostale pojedinosti i poteškoće do kojih može doći tokom asistencije žrtvi).

Komunikacija i razmjena podataka o slučaju

Tokom boravka žrtve u sigurnoj kući, nadležni CSR je obavezan da održava stalni kontakt, kako sa žrtvom, tako i sa onima kojima je žrtva povjerena na staranje.

Evidencija i dokumentacija

Svi članovi regionalnih timova su dali svoj doprinos u razvijanju državnog sistema za upravljanje informacijama, pomoći i prikupljanju, obradi, te istovremeno razvijanju načina za sigurno korištenje podataka o trgovini ljudima uopće, a posebno o registrovanim potencijalnim i identifikovanim žrtvama trgovine ljudima. Posebno je potrebno voditi računa o načinu zaštite povjerljivosti, kao i profesionalnom odnosu prema osobama kojima pružaju zaštitu.

Prikupljanje, odnosno razmjena informacija o potencijalnim ili/i identifikovanim žrtvama trgovine obavlja se na jedinstvenom obrascu za prikupljanje podataka o potencijalnim i/ili identifikovanim žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, a popunjen obrazac s potrebnim priložima dostavlja se putem pošte ili putem kurira u Ministarstvo sigurnosti BiH, Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima. U slučaju popunjavanja i dostavljanja ovog obrasca za maloljetnu žrtvu centri za socijalni rad su dužni obezbijediti saglasnost od staratelja za korištenje i obradu podataka o toj žrtvi (vidi obrasce u prilogu).

U toku pružanja direktne asistencije žrtvi trgovine ljudima ukoliko su stručni radnici u centrima za socijalni rad prvi ostvarili kontakt sa žrtvom potrebno je da razmjene odgovarajuće informacije sa ostalim nadležnim institucijama koje se uključuju u pružanje direktne asistencije žrtvi, te da razmjenjuju informacije sve do konačnog rješenja slučaja.²⁸

INTERVENCIJA VI: Rehabilitacija

(Aktivnosti koje se provode tokom boravka žrtve u skloništu)

Tokom smještaja žrtve, sve nadležne institucije i organizacije zajednički pripremaju plan reintegracije. Ovaj plan uključuje planove rehabilitacije, repatrijacije i resocijal-

²⁸ Prilog: Zahtjev za premještaj

izacije. Kada su u pitanju stranci žrtve trgovine ljudima ovaj plan uključuje rehabilitaciju tokom boravka u BiH i repatrijaciju u zemlju porijekla. Kada se radi o domaćim žrtvama trgovine ljudima ovaj plan obavezno uključuje rehabilitaciju, i resocijalizaciju, a u slučajevima povratka BiH državljana žrtava iz inostranstva u BiH kao zemlju porijekla, sačinjava se i plan njihove repatrijacije u BiH.

Najoptimalniji standard koji se može primijeniti kako bi se žrtva trgovine trajno zbrinula je priprema individualnog plana REINTEGRACIJE za žrtvu, a za svaku od ove tri aktivnosti, koji se kreira u skladu sa individualnim potrebama žrtve.

Individualni plan rehabilitacije žrtve je plan koji se priprema u svrhu organizacije rehabilitacije žrtve tokom zbrinjavanja u skloništu, kako bi njen boravak bio što kraći i što djelotvornije iskorišten u svrhu priprema za povratak u društvenu zajednicu, te kvalitetniji i sigurniji život nakon izlaska iz sigurne kuće.

Plan rehabilitacije sačinjava stručni tim (vidi: Smještaj u sklonište) neposredno po smještaju žrtve u sklonište, a u saradnji sa istom, iako to ne mora biti slučaj pri planiranju oblika medicinske pomoći i zaštite koja je neophodna žrtvi tokom procesa rehabilitacije (ovo je čest slučaj kod žrtve ovisnika, pri čemu se rijetko ostvaruje saradnja žrtve tokom odvikavanja od narkotika). Plan rehabilitacije sadrži detaljni pregled o uslovima smještaja žrtve (sama u sobi, ili sa drugom žrtvom, potreba kontinuiranog nadzora, dežurstava), neophodnoj odjeći i obući, higijenskim potrepštinama, neophodnim medicinskim uslugama, vrsti i trajanju psihološkog savjetovanja i pomoći, vrsti i trajanju radno-okupacione terapije, mogućnost i pravo komuniciranja s porodicom, te uslove komunikacije (telefonom, lično), planiranje posjeta porodici tokom boravka u skloništu i njihovo trajanje (u skladu s prethodno urađenom procjenom sigurnosti), planiranje intervjuiranja i njegova realizacija, neophodni transport i osiguranje istog prilikom odlaska u policiju i tužilaštvo, te medicinske ustanove, kao i organizacija komunikacije i razmjene dokumentacije sa starateljem i ostalim profesionalcima nadležnim za slučaj.

Ukoliko nadležno tužilaštvo i agencija za provođenje zakona tokom boravka žrtve u skloništu utvrde potrebu za premještanjem iste na drugu lokaciju iz sigurnosnih razloga, premještanje će se izvršiti uz obavezno prisustvu CSR voditelja slučaja kada je u pitanju maloljetna žrtva trgovine ili punoljetna žrtva kada je potrebno postaviti staratelja u posebnom slučaju.

Žrtvi je neophodna pomoć tokom realizacije individualnog plana. Potrebno je pratiti odvijaju li se aktivnosti ka postizanju postavljenog cilja. U ovom planu aktivnosti su međusobno povezane od prve podrške, preko terapijskog rada, do trenutka kada je žrtva dovoljno osnažena i spremna za kreiranje plana repatrijacije ili resocijalizacije (vidi: Repatrijacija; Resocijalizacija).

Asistencija žrtvama trgovine ljudima je kontinuirani proces čije trajanje zavisi od individualnog stanja i potreba žrtve.

INTERVENCIJA VII: Repatrijacija

(Aktivnosti koje se provode za strance žrtve u BiH, i BiH državljane žrtve u inostranstvu koji se vraćaju u BiH kao zemlju porijekla)

Ove aktivnosti se provode nakon ili tokom procesa rehabilitacije žrtve, koji se u tom slučaju nastavlja u zemlji porijekla. Repatrijacija predstavlja aktivnost koja se provodi za strance žrtve identifikovane u BiH koji se tom prilikom vraćaju – repatriraju u svoje zemlje porijekla, odnosno za BiH državljane žrtve koji su identifikovane kao takvi u inostranstvu, te se vraćaju u BiH kao svoju zemlju porijekla.

Iako je proces repatrijacije za strane i BiH žrtve skoro identičan u smislu organizacije transporta i prihvata, razlike postoje u uslugama koje se pružaju žrtvama prije i poslije repatrijacije. Naime, stranac žrtva će nakon identifikacije u BiH u većini slučajeva biti zbrinut u skloništu, uključen u proces rehabilitacije i nakon toga biti repatriran u zemlju porijekla, dok će se za BiH državljana žrtvu nakon repatrijacije u BiH kao zemlju porijekla organizirati proces rehabilitacije i resocijalizacije u društvo, pri čemu se može desiti da žrtva izvjestan period provede u skloništu.

Razlika u pristupu aktivnostima repatrijacije se ovdje ogleda u činjenici da je stranac žrtva u većini slučajeva trgovana u BiH na ilegalan način, te se takvoj osobi po identifikaciji mora regulirati privremeni boravak iz humanitarnih razloga. Ovakav boravak se odobrava zbog činjenice da se radi o žrtvi trgovine ljudima. Humanitarni boravak se odobrava svim žrtvama trgovine ljudima bez obzira pristaje li žrtva na svjedočenje ili ne, s tom razlikom što se žrtvi trgovine ljudima koja ne svjedoči odobrava humanitarni boravak u kraćem periodu. Žrtvi koja svjedoči odobrava se humanitarni boravak koji može biti produžavan sve dotle dok za to postoji potreba.²⁹ Nakon što više ne postoji potreba za odobrenjem humanitarnog boravka, u slučaju stranca žrtve pristupa se realizaciji ove intervencije.

Kada se radi o domaćoj žrtvi trgovine ljudima, postupak repatrijacije se provodi samo u slučaju da je osoba - BiH državljanin identificirana kao žrtva trgovine u drugoj zemlji, pri čemu se repatrijacija takve osobe vrši u BiH kao zemlju porijekla. U takvim slučajevima se repatrijacija vrši posredstvom diplomatsko-konzularnih predstavništava BiH u inostranstvu, koji će svu neophodnu pomoć koja je potrebna tim osobama pružiti u saradnji s nadležnim institucijama u BiH, od kojih su CSR zaduženi za slučajeve maloljetnika i ostalih osoba kojima je potrebno imenovati staratelja za poseban slučaj.

Bilo da se radi o strancu ili BiH žrtvi, u skladu s trenutno važećim zakonskim aktima³⁰, repatrijaciju iz/u BiH vrši Međunarodna organizacija za migracije (IOM), u saradnji s

²⁹ Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH”, broj 66/07), član 15.
³⁰ Pravilnik, Protokol o saradnji između Ministarstva sigurnosti BiH i IOM

nadležnim ministarstvima i nevladinom organizacijom koja preuzima brigu o žrtvi/slučaju. Također, značajnu ulogu u ovom procesu imaju i diplomatsko-konzularna predstavništva zemlje porijekla žrtve stranca, odnosno Ministarstvo inostranih poslova BiH u slučajevima kada se radi o BiH žrtvi, a koji posreduju u izdavanju putnih isprava (koje žrtve u većini slučajeva nemaju kod sebe u trenutku identifikacije).

CSR tokom procesa repatrijacije trebaju ostvariti komunikaciju i razmjenu podataka sa svim akterima uključenim u proces povratka žrtve u zemlju porijekla, s ciljem njenog adekvatnog prihvata, zbrinjavanja i pomoći. Pri tome CSR trebaju ostvariti kontakt i s nadležnim CSR u inostranstvu, s ciljem utvrđivanja okolnosti u kojima je žrtva trgovana, moguće umiješanosti porodice u proces trgovine, zdravstvenog i psihičkog stanja žrtve, uslovima povratka, potrebe za pratnjom (u slučaju maloljetnog stranca žrtve imenovani staratelj će izvršiti pratnju i predaju djeteta staratelju u zemlji porijekla), potrebe za privremenim smještajem po povratku i sl.

Kako je proces repatrijacije isključivo dobrovoljnog karaktera, te iziskuje potpisivanje saglasnosti za isti, uloga CSR voditelja slučaja se ogleda u saradnji s pravnim savjetnikom tokom pripreme izjava o dobrovoljnom povratku, te odustajanja od privremenog boravka u zemlji u kojoj je žrtva identificirana. Ove dokumente potpisuje žrtva (bilo stranac u BiH, ili BiH žrtva u inostranstvu) u prisustvu pravnog savjetnika, odnosno imenovani staratelj u slučaju kada se radi o maloljetnoj žrtvi. Tom prilikom je izuzetno važna uloga CSR voditelja slučaja u pojašnjavanju značaja ovih dokumenata maloljetnoj žrtvi, te cjelokupnog procesa repatrijacije.

CSR voditelj slučaja također ima obavezu saradnje s nadležnim osobljem IOM-a, radi sačinjavanja individualnog plana repatrijacije koji uključuje organizaciju procesa putovanja i prateću dokumentaciju.

Individualni plan repatrijacije sadrži detaljni plan putovanja, asistencije u odlasku, tranzitu, i prijemu, pribavljanje putnih isprava, mišljenje ljekara o sposobnosti žrtve za povratak, te koordinaciju ostalih pojedinosti.

Tokom cjelokupnog procesa repatrijacije izuzetno je važno da CSR voditelj slučaja informiše žrtvu o provedbi svih planiranih aktivnosti, a u cilju održavanja osjećaja sigurnosti i povjerenja u procesu, i kao nužan preduslov nastavku rehabilitacije i resocijalizacije po povratku u zemlju porijekla. Nerijetko je neophodno da se tokom cijelog procesa repatrijacije osigura kontinuirana psihološka pomoć i zaštita, što je opet uloga CSR voditelja slučaja.

INTERVENCIJA VIII: Resocijalizacija

(Aktivnosti koje se provode za BiH žrtve koje su repatrirane u BiH iz inostranstva i za BiH žrtve koje su postale žrtvom trgovine ljudima u vlastitoj zemlji. Ove aktivnosti se provode nakon procesa rehabilitacije i repatrijacije)

Resocijalizacija podrazumijeva proces osnaživanja žrtava za dostojanstven povratak u društvenu sredinu nakon viktimizacije, i njihovo osposobljavanje za dalji život i rad. U te svrhe se zajedno sa žrtvom, a u ovisnosti od njenih potreba i želja, te realnih mogućnosti na terenu, sačinjava i provodi individualni plan resocijalizacije koji će žrtvi omogućiti trajni povratak u društvo i egzistenciju u istom.

Prilikom sačinjavanja plana, izuzetno je važno da CSR voditelj slučaja i ostali sudionici u procesu pružanja pomoći žrtvi koji učestvuju u izradi plana, do detalja razrade svaki dio plana i predvide moguće prepreke u realizaciji istog, pri čemu u fokusu mora biti traumatsko iskustvo i psihološko stanje žrtve koje zahtijeva da svaka planirana aktivnost osigura potpuni oporavak žrtve i spremnost za uključenje u normalan život.

Da bi se postigle pomenute okolnosti, žrtvi je neophodno osigurati osjećaje: sigurnog okruženja (ukoliko se žrtvi ne može osigurati minimum sigurnog okruženja u sredini povratka, realizacija svih drugih planiranih aktivnosti će biti upitna); samopuzdanja (žrtva mora imati osjećaj da može samostalno donositi odluke i biti odgovorna za iste); pripadnosti i privrženosti okolini (žrtva treba osjećati sigurnost i brigu osoba iz neposrednog okruženja, kako bi razvila pripadnost istom); kao i samopoštivanje i dostojanstvo, osjećaji koji će biti pokretačka snaga u uspješnoj realizaciji svakog planiranog koraka u procesu resocijalizacije.

CSR u saradnji s nadležnim institucijama, donosi konačnu odluku o resocijalizaciji žrtve, koja ne mora uvijek ovisiti o okončanju sudskog postupka.

Individualni plan resocijalizacije žrtve sadrži plan za zdravstveno osiguravanje koji uključuje sve segmente zdravstvene zaštite; doškolovavanje, prekvalifikaciju i profesionalno osposobljavanje; pomoć i posredovanje pri zapošljavanju; zaštitno stanovanje i zbrinjavanje u skladu sa uzrastom žrtve; kontinuirani nadzor za određeni vremenski period koji uključuje i psihosocijalnu pomoć i podršku; pomoć pri ostvarivanju prava na obeštećenje; te sve druge vrste pomoći i podrške, u ovisnosti od konkretnog slučaja.

---

4. *Odgovornost za primjenu smjernica*

Smjernice o postupanju centara za socijalni rad sa žrtvama trgovine ljudima definiše radnje koje su centri za socijalni rad dužni da preduzmu kada dođu u kontakt sa žrtvama trgovine ljudima. Primjena ovih Smjernica je obaveza i odgovornost svih zaposlenih u ustanovama socijalne zaštite.